

KULTURA

Ciril Zlobec

Kdaj se je pravzaprav začel tisti neopazni, a zanesljivi proces v odtujevanju slovenske družbe od njene kulture, da nas zdaj zaradi tega že močno boli glava? Tega ne bomo najbrž nikoli ugotovili, ocena sedanjega stanja pa dovolj zgovorno priča, da tisto narobe na relaciji družba — kultura ni od včeraj, da se je torej začelo že tedaj, ko smo še zmerom prav ponosno poudarjali, kakšno skrb da izkazuje naša družba prav za kulturo, s čimer smo hoteli poudariti tako našo zanesljivo socialistično orientacijo kot tudi našo tradicionalno in tolikokrat opevano integriranost družbe s kulturo.

Očitno smo bili v zmoti.

Danes govorimo o nujnosti odločnih, že kar sanacijskih ukrepov, s pomočjo katerih naj bi kultura spet ujela kolikor toliko skladen korak z drugimi dejavnostmi. Ne gre torej za dilemo: laičen ali sakralen odnos do kulture, temveč čisto preprosto za to, da z nadaljnim zapostavljanjem kulture vse bolj ogrožamo njeno bistvo, njeno aktivno navzočnost v družbi in človeku, potiskamo jo na raven bolj ali manj uspešnega hobbyja, v vse bolj zaprte skupine, ki v svojem občutku ogroženosti izgubljajo zaupanje do družbe kot skladnega organizma, do izbranih poti razvoja in tehtnosti zastavljenih ciljev. In taki gordijski vozli povzročajo politične probleme, ti pa politični glavobol. In prav je, da ga povzročajo, saj bi drugače sploh ne opazili, da s kulturo nekaj ni v redu, da smo, čisto preprosto, zaostali v razvoju, sleherno zaostajanje v razvoju pa lahko ima, kot vemo iz izkušenj, katastrofalne posledice. Tudi v kulturi.

Večkrat smo v teh pojavnih letih iskali in našli v kulturi takšne ali drugačne »politične probleme«, ki so spodbujali in izsiljevali »čiste« politične rešitve, danes smo, žal, v položaju, ko je postal gol materialni položaj temeljni politični problem. O tem nam, med drugim, dovolj zgovorno pričata osnutek zakona o kulturnih skupnostih in o financiranju kulturnih dejavnosti v SR Sloveniji (ki je zdaj v javni razpravi) in obrazložitev tega osnutka. Hkrati pa nas prav ta osnutek navdaja z neprijetnim občutkom, da plat zvona res bijemo (čeprav smo tudi zato morali dolgo zbirati pogum!), da pa zaradi že skoraj zanesljive gluhotе gasivcev požara ne bomo pravočasno pogasili, kaj šele da bi poškodovano stavbo zanesljivo obnovili in spet izročili njenemu namenu. Osnutek zakona (skupaj s spremeno obrazložitvijo) je prav gotovo dobra, kritična ocena današnjega stanja v slovenski kulturi, brez slepomišenja je poudarjena tudi potreba po odločnih

ukrepih, toda vse to je postavljeno zvečine v pogojniški obliki, v že znanem slogu »treba bi bilo, če hočemo...«, kar zbuja sum — ob hkratni ugotovitvi, da tudi številne, že sprejete obveznosti zadnjih let niso bile uresničene — da se kaj bistvenega v tem zastoju ne bo premaknilo.

Premik pa bi moral biti že kar revolucionaren, če nočemo še naprej ohranjati kulturo v današnjem ponižujočem položaju, kar seveda pomeni, da tudi sama učinkovitost kulture vse bolj plahni. Edina stvarna osnova zakona je vrsta sistemskih rešitev, ki naj naposled tudi kulturne dejavnosti uskladijo z nekaterimi temeljnimi, prav tako predvsem sistemskimi, načeli naše samoupravne družbe. Zakon kajpak predvideva in napoveduje tudi vsebinske spremembe, celo spremenjen odnos družbe do kulture, toda nevarnost je v tem, da ostane predvsem ali predolgo samo pri sistemskih rešitvah, ker so pač najlažje in najhitreje izvedljive, medtem ko bi vsebinska vprašanja, sam status kulturnih dejavnosti v naši družbi, reševali bolj v perspektivi kot v praksi, kar pomeni, da bi jih sploh ne reševali, in to predvsem zato, ker je treba za milimeter globlje poseči v družbeni žep. Dobesedno za milimeter, ker gre le za nekaj desetink odstotka narodnega proizvoda.

Prav na to nevarnost bi radi na tem mestu opozorili: naponi za ustrežnejše sistemske rešitve ne smejo v nobenem primeru nadomestiti, tudi začasno ne, tiste materialne skrbi za kulturo, ki naj ji zagotovi vsaj minimum hrane za normalno življenje, torej za njeno resnično integriranost z družbo.

Kajti prav je, če vemo:

da smo na številnih področjih kulturnih dejavnosti prav na dnu evropskega poprečja in je naše zaostajanje čedalje večje,

da je že potreba po kulturi ali celo že občutek, da je kultura potrebna, v celi vrsti socialnih slojev slovenskega naroda* bolj ali manj mrtva, kar v temelju načenja, pa naj si to priznamo ali ne, tako našo nacionalno kot socialistično podobo,

da je izrinjanje kulture iz javnega in osebnega življenja eden izmed pomembnih elementov dezintegracije naše družbe,

da praznino, ki jo na svojem prisilnem umiku zapušča kultura, sproti in marsikje dokončno napolnjujejo razni surogati moderne civilizacije, ki si sicer nadevajo naličje kulture, a so njeno popolno nasprotje (razne oblike množične in zabavne kulture),

da kultura v moderni družbi ni samo stvar kulturnih delavcev, temveč predvsem stvar temeljnega odnosa družbe do nje,

da kultura ne more biti sinonim za revščino, kar je pri Slovencih zaradi naše žalostne zgodovine še zmerom v veljavi,

---

Glej esej Janka Kosa Slovenska kultura in socialni sloji, Sodobnost 1969, šte. 10, 11 in 12.

da je tudi v kulturi potrebna politika, prav tako kot v gospodarstvu in celo v politiki, in da je lahko slaba ali dobra, najslabša prav gotovo, kadar je sploh ni,

da si sleherna razumna družba, ne samo socialistična, prizadeva ohraniti svojo kulturo živo, ohraniti kontinuiteto njenega življenja, delovanja in vplivanja. Da, tudi vplivanja. Kakšno, kako pomembno pa je to vplivanje v slehernem narodu, družbi in posamezniku, najlaže zaznamo, če si skušamo zamisliti podobo in cilje naroda ali družbe ali posameznika, kjer ne bi bilo nikakršnega vplivanja kulture več.

Žal, v številnih plasteh tudi slovenskega naroda se danes v tako stanje ni treba niti zamisliti, marsikje ni prav nič fiktivno, čisto preprosta resničnost je, zato ni čudno, če nas od tega pošteno boli glava.

Zato menim, da bi bilo prav, če bi sedanje razprave ob osnutku zakona o kulturnih skupnostih in financiranju kulturnih dejavnosti razširili na razpravo o kulturi sploh. In prav bi bilo, če bi ta razprava ne zajela samo kulturnih delavcev ali celo samo zastopnikov kulturnih in umetniških ustanov. Nič ne bi bilo narobe, če bi tudi že samo razpravo »integrirali« v širšo družbo, v mnogo večji meri tudi v tiste predstavniške in samoupravne organe, družbene načrtovavce na vseh ravneh, od politike do gospodarstva, ki ne samo da so mnogi med njimi sami, prostovoljno, zunaj kulture, temveč že predolgo poslušajo tudi njene argumente kot nekaj, kar prihaja od zunaj, nekaj, kar je mogoče zmerom odložiti za pozneje in reševati samo začasno, prehodno, skratka nekaj, do česar se v naši družbi oblikuje tako imenovani solidarnostni odnos, nekaj torej, kar je vse preveč odvisno od naše dobre volje, sitosti, večjega ali manjšega socialnega čuta.

In če se po tem kratkem razmišljanju, ki temelji na osebnem in družbenem izkustvu, vrnem k začetnemu stavku tega zapisa in se ponovno vprašam: Kdaj se je pravzaprav začel tisti neopazni, a zanesljivi proces v odtujevanju slovenske družbe od njene kulture? si ob nemoči in jalovosti naporov, da bi na to odgovoril, zastavljam novo vprašanje: Ali smo danes, ko je neustrezno obravnavanje kulture postalo že politični problem, sposobni, da sprožimo nov, najbrž prav tako neopazen in dolgotrajen, toda odgovoren in kontroliran proces, ko bi se ponovno začeli približevati druga drugi slovenska družba in njena kultura?

Zavestna, načrtna sprožitev takega procesa je moralni imperativ in politična modrost slovenske družbe ob vstopu v leto 1970.